

UN FUNCȚIONAR ȘI PREOCUPĂRILE SALE ÎN AFARA OFICIULUI: IOAN CORBU (1873–1954)*

Vlad Popovici**

Abstract: *The paper offers a short biographical glimpse on a Romanian civil servant from Transylvania at the beginning of the 20th century: Ioan Corbu. He spent most of his life in the service of Beszterce-Naszód/Bistrița-Năsăud County, first at the Orphanage see, then at the County Law Court, and had an average bureaucratic career. His interests however were lying closer to the field of arts and science, while his social-political opinions were made of entwined nationalist feelings and socialist ideals. He was part of the Romanian students' committee during the Memorandum lawsuit, but shortly after he wrote a socialist manifesto, followed by an atheist one. In the early 1900s he developed an astronomical theory for which he claimed priority over professional scientists, wrote literature, popular science and social-political articles in the Romanian journals of the time. I. Corbu was actively involved in the 1918 political and administrative shift of power in his home county, but the regime change did not boost his career. Instead, he continued his scientific work related mostly to astronomy, trying to achieve national and international recognition, while at the same time editing a freely distributed personal review which became a sort of public diary. Throughout his life he constantly supported, actively and financially, many literary and scientific societies as well as civic initiatives. While the range, diversity and relentlessness of his activities greatly surpass the average civil servant preoccupations, they remain testimony of the multifold identities, loyalties and doctrinary options that characterized the Romanian middle class in Transylvania at the beginning of the 20th century.*

Keywords: civil servants, Transylvania, Beszterce-Naszód/Bistrița-Năsăud county, Socialism, popular science.

Argument

Ioan Corbu nu este un personaj complet anonim din punct de vedere istoriografic, dar recuperarea vieții și activității sale a rămas insignifiantă în comparație cu bogăția informațională a documentelor arhivistice păstrate¹.

* Acest studiu a fost publicat în cadrul proiectului UEFISCDI PN-III-P4-ID-PCE-2016-0390, cu titlul *Schimbare și continuitate: administrația publică și corpul funcționarilor publici din Transilvania înainte și după Primul Război Mondial (1910–1925)*, director de proiect: Prof. Dr. Judit Pál. Mulțumiri speciale se îndreaptă spre personalul Serviciului Județean Bistrița-Năsăud al Arhivelor Naționale, pentru gentilețea și diligența cu care au sprijinit acest demers, aflat încă în faza de organizare a șantierului cercetării.

** Lector, Dr., Universitatea Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca; e-mail: vladutpopovici@yahoo.com; <https://orcid.org/0000-0002-0990-9021>.

¹ Serviciul Județean Bistrița-Năsăud al Arhivelor Naționale, Colecția personală Ioan și Victor Corbu [infra: SJBANAN, CIVC].

Medalioanele biografice care i-au fost dedicate oferă suficiente informații despre viața și activitatea sa pentru a-i asigura un loc în galeria personalităților locale din fosta graniță militară năsăudeană, dar incomparabil prea puține în raport cu vastul spectru al preocupărilor și realizărilor sale². Suma acestora din urmă, efortul depus de-a lungul întregii sale vieți pentru educarea publicului larg în spiritul științei moderne, implicarea în sistemul asociaționist românesc înainte și după 1918, evergetismul și generozitatea ce l-au caracterizat, precum și imaginea națională și internațională pe care și-a construit-o în lumea științifică motivează pe deplin o aplecare mai atentă asupra vieții și muncii sale.

Deși întreaga sa activitate științifică, literară și publicistică s-a desfășurat în timpul liber rămas după exercitarea profesiei de bază – funcționar public în comitatul Beszterce-Naszód/județul Bistrița-Năsăud – sau după pensionare, ea rămâne imposibil de prezentat integral într-un singur studiu biografic. O biografie extinsă a lui I. Corbu, alături de publicarea scrierilor sale inedite și bogatei corespondențe, atât cea internă cât și cea externă, trebuie în viitor să facă obiectul unui volum. Ceea ce ne propunem în textul de față este doar un preludiviu, prin completarea parcimonioaselor schițe biografice deja existente cu o parte din informația mult mai generoasă păstrată în arhive – aproape deloc utilizată până acum –, semnalarea tuturor activităților importante în care știm că a fost implicat I. Corbu și schițarea concepțiilor sale sociale, politice și științifice – un aspect de asemenea ignorat în medalioanele biografice anterioare.

Originile sociale și formarea intelectuală

Ioan Corbu era originar din fosta comună grănicerească Zagra³. Părinții săi, Gavrilă Corbu (n. 7 noiembrie 1837 – d. 1910) și Palagia născută Pop (n. 14 noiembrie 1842) erau țărani greco-catolici, din familii de grăniceri⁴. Se

² Teodor Tanco, *Visul și viața lui Ioan Corbu*, în vol. *Virtus Romana Rediviva*, vol. IV, Bistrița, 1981, p. 264–267; Teodor Ghițan, Simion Cristea, *Viața și activitatea lui Ion Corbu 1873–1954*, „Cenaclul Plaiuri năsăudene și bistrițene din Cluj. Buletin intern”, 1986, nr. 13, p. 16–26 (<https://dspace.bcuccluj.ro/jspui/handle/123456789/164559>, accesată la 13 iunie 2024); Teodor Tanco, *Virtus Romana Rediviva*, vol. VII, Cluj-Napoca, Edit. Virtus Romana Rediviva, 1993, p. 15, 483, 500 (indici ai volumelor precedente); Idem, *Dicționar literar al județului Bistrița-Năsăud 1639–1997. Autori – publicații – societăți*, Cluj-Napoca, Edit. Virtus Romana Rediviva, 1998, p. 109–111; Mircea Prahase, Gavrilă Rus, *Zagra. O monografie posibilă*, Cluj-Napoca, Edit. Carpaticea, 1997, p. 169–172 (conține destul de multe erori și confuzii biografice); Ioan I. Bureacă, *Spiritualitate năsăudeană bistrițeană*, Bistrița, Mesagerul, 2005, p. 221; ***, *Dicționarul culturii și al civilizației populare al județului Bistrița-Năsăud*, Cluj-Napoca, Edit. Napoca Star, 2010, p. 425; Elvira Botez, *Doi astronomi amatori: Gavrilă Todica și Ioan Corbu*, „Noema”, XI, 2012, p. 367–381, consultat la adresa http://noema.crifst.ro/ARHIVA/2012_4_02.pdf, la 16 iunie 2024.

³ Teodor Tanco, *Visul și viața lui Ioan Corbu*, p. 264.

⁴ SJBNNAN, CIVC, dosar 2 (I/2–2), f. 2. Este foarte probabil ca ei să fie perechea de țărani reprezentați în fotografiile 4–6 din dosarul 2 (I/2–1) al aceluiași fond, realizate, la fel de probabil, de fiul lor Victor.

căsătoriseră la 1 martie 1861⁵, locuiau la numărul 116⁶ și cel puțin mama, după cum o dovedește un document din anul 1913, nu știa să scrie (probabil nici să citească)⁷. Familia a avut trei copii, toți băieți.

Fratele cel mare, Victor, s-a născut la 14 octombrie 1869, a urmat studii medicale la Cluj (1888/89–1893/94)⁸, apoi o carieră de medic militar (beneficiase de bursă militară) specializat în oftalmologie. La 1 decembrie 1918, în calitate de medic-colonel, a fost prezent la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia și s-a numărat printre organizatorii serviciului medical ad-hoc. A fost pasionat de fotografie și călătorii. Și-a cerut pensionarea după ce, deși reușise la examenul de general-medic, postul său fusese ocupat de către un membru al familiei Brătianu, sprijinit politic. După pensionare a locuit la Cluj, unde a editat între 1931–1940 revista personală „Sic cogito”⁹. A murit la Sibiu, în refugiu, la 5 octombrie 1943 și este înmormântat în cimitirul Eroilor din Dumbrava Sibiului¹⁰. Un al doilea frate, Ioan, s-a născut la 16 noiembrie 1871 și a murit la 20 mai 1872. Al treilea frate, botezat tot Ioan, născut la 16 august 1873, este cel care face obiectul acestui studiu¹¹.

Conform lui T. Tanco, I. Corbu a urmat clasele primare la școala trivială din Zagra¹², completându-le cu clasa a IV-a absolvită în anul școlar 1883/1884 la Școala normală principală română greco-catolică din Năsăud. Aici a absolvit al 12-lea din 33 de elevi, *clasa prima*, având la majoritatea materiilor calificativul *bine*, iar la Citit, Calculațiune și Desen *foarte bine*¹³. Preferința pentru acestea din urmă nu pare să fi fost întâmplătoare. Pe parcursul următorilor opt ani de studiu, la Gimnaziul grăniceresc din Năsăud (1884/85–1891/92), evoluția sa școlară a rămas stabilă (*bine*). În ultimele clase și la examenul de maturitate s-a evidențiat însă prin calificative maxime la Religie, Limba latină, Limba maghiară, Geografie, Fizică, Matematică, Desen constructiv și Desen cu mâna liberă¹⁴. Majoritatea acestor

⁵ Idem, f. 6; SJBAN, Fond Prefectura Județului Năsăud – Prefect, dosar 30/1924, f. 1–2. Rămășițele lui Gavrilă Corbu a fost exhumate în toamna anului 1924 și reînhumate la foarte mică distanță, tot lângă rămășițele soției sale, deoarece extinderea noii biserici parohiale periclitase vechiul loc de veci.

⁶ Vezi foto în Idem, dosar 2 (I/2–1), f. 7.

⁷ Idem, dosar 2 (I/2–3), f. 16.

⁸ Cornel Sigmirean, *Istoria formării intelectualității românești din Transilvania și Banat în epoca modernă* [infra: *Istoria formării intelectualității ...*], Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2000, p. 550, 702; Victor Karady, Lucian Nastasă, *The University of Kolozsvár/Cluj and the Students of the Medical Faculty (1872–1918)*, Budapest/Cluj, Central European University/Ethnocultural Diversity Resource Center, 2004, p. 182.

⁹ Digitizată integral la adresa: <http://dspace.bcucuj.ro/jspui/handle/123456789/59770>, accesată la 16 iunie 2024.

¹⁰ SJBAN, CIVC, dosar 2 (I/2–1), f. 1–13; Idem, dosar 2 (I/2–2), f. 6; Mircea Prahase, Gavrilă Rus, *Zagra. O monografie posibilă*, p. 172–173; Florea Marin, *Medicii și Marea Unire*, Târgu Mureș, Edit. Tipomur, 1993, p. 137–140.

¹¹ SJBAN, CIVC, dosar 2 (I/2–1), f. 6.

¹² Teodor Tanco, *Visul și viața lui Ioan Corbu*, p. 264–265.

¹³ SJBAN, CIVC, dosar 2 (I/2–2), f. 1.

¹⁴ Idem, f. 4–5, 7–8, 10–11, 51–54.

materii se integrează câmpurilor sale de interes științific din următoarele decenii: științele naturale și astronomia, literatura și filologia. A susținut bacalaureatul în 28 iunie 1892¹⁵.

I. Corbu a manifestat, încă din perioada gimnaziului, preocupări literare și o aplecare spre științele naturii. Conform propriilor afirmații, a început să se apropie de astronomie, datorită lecturii studiilor profesorului său de matematică, Paul Tanco (primul doctor român în matematică)¹⁶. A fost membru activ al societății de lectură „Virtus Romana Rediviva” a elevilor de la gimnaziul năsăudean¹⁷. Din anul școlar 1888/1889 (clasa a V-a gimnazială) se păstrează o comedie într-un act, *Sgârcitul*, o operă originală, încadrabilă din multe puncte de vedere realismului popular promovat în acei ani de „Tribuna” sibiană¹⁸ și din care doar titlul arhetipal aduce aminte de *Avarul* lui Molière¹⁹. În anul școlar 1890/1891 a publicat în „Musa someșană” studiul *Critică asupra traducerii lui Grigore Scridon „Semnul morții sau termul cu crocodili”*²⁰. Din anul școlar 1891/1892 (clasa a VIII-a gimnazială) se păstrează o adaptare după drama lui Schiller, *Willhelm Tell*, publicată în „Musa someșană” în vara aceluiași an²¹.

Cunoaștem, datorită caietului de însemnări din clasa a VIII-a gimnazială, o parte dintre lecturile sale din ultima clasă de liceu²². Selecția cuprinde atât studii științifice, cât și fragmente literare. Din prima categorie enumerăm: A.D. Xenopol (după darea de seamă critică a lui D. Onciu), *Studii asupra stăruinței românilor în Dacia Traiană*; George Barițiu, *200 de ani din istoria Transilvaniei*; T. Djuvara, *Superstițiuni la români și alte popoare*; *Limba română și tradițiunile originii limbii române*. Literatura română este reprezentată prin poezii de Mihai Eminescu (*Singurătate*, *Lasă-ți lumea ta uitată*, *Și dacă ramuri bat în geam*, *Pajul Cupidon*, *Ce te legeni codrule*) și printr-o compilație de versuri intitulată *Cuvinte mari (de îmbărbătare și deșteptare) adresate poporului român de către marii lui bărbați* (supratitlu dat de I. Corbu). Aceasta din urmă conține poezia lui Andrei Mureșanu, *Un răsunset*, alături de o selecție de versuri patriotice din poeziile lui Dimitrie Bolintineanu și Vasile Alecsandri. Mai trebuie amintit și Iacob Negruzzi cu ale sale *Vorbe parlamentare*. Din literatura universală sunt prezente notițe după Victor Hugo, *Mizerabilii* și Imbert de Saint-Amand, *Les femmes de Versailles. Les beaux jours de Marie-Antoinette*. Ultima operă, citită după câte se pare în franceză, precum și corespondența ulterioară, indică faptul că învățase singur această limbă străină, care nu figura în programa școlară.

¹⁵ Idem, f. 40.

¹⁶ Elvira Botez, *Doi astronomi amatori: Gavril Todica și Ioan Corbu*, p. 368.

¹⁷ Teodor Tanco, *Dicționar literar al județului Bistrița-Năsăud 1639–1997*, p. 110.

¹⁸ Sara Iercoșan, *Realismul popular și concepția estetică a lui Ioan Slavici*, „Studia Universitatis Babeș-Bolyai. Series Philologia”, XVI, 1971, fasciculus 1, p. 124–127.

¹⁹ SJBAN, CIVC, dosar 10 (II/10), f. 1–11.

²⁰ Teodor Tanco, *Visul și viața lui Ioan Corbu*, p. 265.

²¹ SJBAN, CIVC, dosar 11 (II/11), f. 1–14.

²² Idem, dosar 9 (II/9), f. 1–2, 18–19, 23, 32–37.

Începând cu anul universitar 1892/93 s-a înscris la Facultatea de Drept și Științe Politice a Universității Ferencz József din Cluj. A absolvit dreptul în anul 1896²³ și științele politice (*de stat*) în 1900²⁴. Documentele păstrate lasă să se întrevadă la un moment dat intenția de a urma studiile la Universitatea din București²⁵ – un proiect abandonat. Pe perioada studiilor juridice a beneficiat de sprijin financiar din partea Fondurilor nășăudene²⁶.

Viața sa de student s-a derulat, în mare parte, în perioada procesului Memorandului, în mediul universitar al Clujului, saturat în acei ani de manifestările identitare concurente maghiare și românești. I. Corbu dezvoltase încă din liceu o componentă ideologică naționalistă, demonstrată de anterior menționatele note de lectură. În acest sens, textul manuscrisului *Apel către tinerime*²⁷, redactat și semnat de el cu puțin timp înaintea procesului Memorandului, permite sondarea mai profundă a orizontului și culturii sale politice, dezvăluie racordarea la dezbaterile momentului și o bună înțelegere a priorităților generate de context, alături de un spirit plin de inițiativă.

Apelul lui I. Corbu se încadrează în seria altor documente similare, redactate de studențimea românească în vederea sensibilizării conaționalilor și a sporirii coeziunii naționale în jurul celor judecați²⁸, doar că nu este adresat mulțimilor, ci colegilor studenți. Textul său debutează cu referiri la importanța Memorandului în promovarea chestiunii naționale românești din Transilvania pe agenda dezbaterilor europene, subliniază lipsa de disponibilitate a guvernanților în a rezolva chestiunea românească și invocă importanța momentului și necesitatea implicării studențimii românești în manifestările de susținere publică a acuzațiilor („Grele și decizătoare zile pentru neamul românesc se desfășoară înaintea noastră și vai nouă dacă nu vom înțelege momentul și nu va fi fiecare la postul său”). Tonul este pe alocuri patetic („indiferentismul nu se mai poate escusa din disensiune de păreri, azi nu mai poate fi vorba de partide ci **de a fi Român sau a nu fi** [subl. I.C.], și Români neromâni nu credem că se află între noi”), dar considerabil mai sobru și mai echilibrat decât al altor manifeste similare. Dincolo de evidentele și inerentele influențe reciproce cu autorii

²³ Idem, dosar 2 (I/2–2), f. 9, 12–13, 42–50; Cornel Sigmirean, *Istoria formării intelectualității ...*, p. 455.

²⁴ SJBANAN, CIVC, dosar 2 (I/2–2), f. 40 (*Stat de funcții*). Informația privind studiile universitare dintre 1896–1901 apare într-o singură sursă: statul de funcții de la cota citată anterior. Prosopografiile universitare nu menționează prezența lui I. Corbu la Cluj după 1896 și nu am identificat niciun alt document despre viața și activitatea sa în această perioadă. Anuarele Universității din Cluj nu menționează numele studenților.

²⁵ SJBANAN, CIVC, dosar 2 (I/2–2), f. 7.

²⁶ Idem, dosar 2 (I/2v3), f. 3.

²⁷ Idem, dosar 7 (II/7), f. 4. Manuscrisul este datat și semnat: *Cluj mai 1894, I. Corbu jurist m. in com.* (probabil membru în comitet). Pentru o succintă descriere a activităților realizate de studenții români în perioada Memorandului vezi Dimitrie Braharu, *Chestiunea română în Italia în timpul Memorandului*, Sibiu, Tipografia Cartea Românească, 1942, p. 21–25; Vasile Netea, *Istoria Memorandului Românilor din Transilvania și Banat*, ediție îngrijită de Valentin Borda, București, Europa Nova, 1993, p. 162–163, 200–201.

²⁸ Vasile Netea, *Istoria Memorandului Românilor din Transilvania și Banat*, p. 200–201.

altor produse literare similare din aceeași perioadă, unii dintre ei colegi, acest document merită în viitor analizat și discutat într-un cadru mai extins, din perspectiva modului în care I. Corbu transpune în cheie personală discursul politic al presei românești a timpului²⁹ – principala sa sursă documentară – dar și din perspectiva implicării sale concrete în manifestările studențimii românești.

Dacă s-ar fi păstrat doar acest *Apel*, I. Corbu ar fi rămas doar unul dintre numeroșii studenți români angajați în mișcarea memorandistă, integrabil, din punct de vedere al opțiunilor doctrinare și politice, marii mase a naționaliștilor români. S-au mai păstrat însă și alte două texte de dimensiuni medii, ambele adăugând tușe importante portretului său intelectual. Deși nedatate, ele pot fi plasate, după stilul scriiturii și hârtia pe care au fost redactate, în perioada studiilor universitare, posibil chiar în vara anului 1894, imediat după procesul Memorandului. Primul text abordează chestiunea naționalismului, în particular a naționalismului pan-românesc – *dacoromânismul* –, în raport cu situația politică a timpului și cu idealurile socialiste al căror aderent se pare că era I. Corbu. Este suficientă parcurgerea primelor paragrafe pentru ca poziția sa să fie reliefată fără dubiu:

„Și care e idealul nostru?

Dacoromânia sau explicând: e unirea tuturor fraților de un sânge.

Dar să vedem cum înțelegem noi această unire, această Dacoromânie și posibilă e realizarea acestui ideal? Nu numai – o avem.

Prin îndoita noastră origine suntem Dacoromâni, în teritoriul etnografic locuit de români, avem Dacoromânia. Baza unității e cultura română, una și nedespărțită, și aceasta e condiția esențială și neapărată a existenței unității naționale: unitatea culturală. Dar tendințe dușmănoase și nelegiuite năzuiesc a o zădărnici în dezvoltarea sa, lanțuri grele, poreclite politice ferecă părți din trupul națiunii, fără ca să încătușeze sufletul, dar totuși și activitatea părții libere e absorbită mai toată și abătută de pe alte terenuri la lucrarea pentru ruperea cătușelor.

Dar oare aceste stări barbare de lucruri sunt consfințite ele pentru vecie omenirii, oare sclavajul și militarismul, susținătorul lui să fie scopul final al umanității? Prea sunt absurde pentru a putea fi crezute; ele vor cădea, căci idealul omenirii e pacea eternă și frățietatea, internaționalismul și binele comun, problema socialismului. Atunci simțământul național va fi privit ca cel religios al evului mediu cu mirare că s-a vărsat atâta sânge din cauza lui, dar nu fără admirațiune, atunci urmașii dușmanilor noștri de azi se vor împăca foarte ușor cu cugetul că faptul că ne aflăm în același stat nu le dă dreptul de a ne și împila. Nu statul e scopul final, deci nu trebuie a se încătușa într-însul proprii lui alcătuitori, scopul lui e promovarea fericirii și bunăstării indivizilor și a realiza toate pretențiunile lor până unde ac[estea] nu atacă interesele altora”³⁰.

²⁹ Este interesantă în acest sens și simbolistica uneia dintre schițele sale (aproape caricaturală ca tehnică), datată *vara 1894*: un steag fluturând în vârful unei lănci înfiptă pe o colină; deasupra steagului inscripția: *din munți și din câmpii*; pe steag inscripția: *totul pentru națiune*, cu o inimă străpunsă de un pumnal desenată în centrul drapelului; sub lance, pe colină, câteva corpuri căzute, în interiorul colinei, textul: *morți cu arma în mână*. SJBAN, CIVC, dosar 6 (II/6), f. 1.

³⁰ Idem, dosar 6 (II/6), f. 3.

În lumina citatului anterior I. Corbu poate fi considerat, cu siguranță, adept al ideilor socialiste, iar al doilea text păstrat, mult mai extins decât primul, aduce noi certitudini³¹. Deși este lipsit de titlu și compus dintr-o serie de reflexii înseriate, de dimensiuni mici și medii, tematica sa este unitară și coerentă: o diatribă împotriva religiei și un elogiu adus științei, aceasta din urmă fiind considerată cheia înțelegerii naturii și universului:

„Nu sunt destui tirani pe pământ, ca să mai creăm noi tirani în univers? Nici cerul să nu mai fie liber? Pe pământ tiranii pot să se îngrașe și să prospereze, naturile de sclavi își vor crea tirani și dincolo de marginile acestui glob păcătos, dar spiritele alese, emancipate, nu vor suferi tiranii ca ocârmuitori în univers. Acesta cel puțin e al lor și numai al lor, acolo n-are să-și ducă și să-și întronizeze orice prost stăpâni, îndestulească-se cu cei de acasă”.

„Impresia ce-ți face originea și trecutul omenirii în lumina explicărilor biblice față de impresia acelorași în lumina explicărilor științei, a teoriei descendenței, se aseamănă cel mult priveliștii Alpilor de pe terasa unui hotel înconjurată cu grilaje la mese întinse, o priveliște mărginită, care nu te face să simți nimic din fiorul prăpăstiilor, față de priveliștea ce ți se (oferă) desfășoară de pe picul lui Matterhorn, din mijlocul naturii, unde la picioarele tale cască abisurile inverse (și) neguroase ...”³².

Se evidențiază astfel, încă din textele de tinerețe, ceea ce el însuși avea să recunoască deschis, într-un articol din anul 1908 (*Două culturi*): „Eu de pildă sunt democrat, idealul meu poate fi chiar comunismul”³³. Naționalistul I. Corbu este astfel completat de socialistul I. Corbu, într-o simbioză doctrinară specifică unei epoci și unui stat în care problemele naționale și cele sociale revendicau părți egale în sfera politicii.

Activitatea profesională, științifică și culturală

Din anul 1901, tânărul I. Corbu a intrat în serviciul public al comitatului Beszterce-Naszód/Bistrița-Năsăud, pe postul de practicant la oficiul subprefectului (1 ianuarie – 31 decembrie 1901). A rămas funcționar public întreaga sa viață, având o carieră birocratică liniară, atât înainte cât și după 1918: sub-notar la Sedria orfanală (1 ianuarie 1902 – 28 februarie 1919)³⁴, asesor la Sedria orfanală (1 martie 1919 – 1920)³⁵, președinte substitut al Sedriei orfanale pe anul 1921³⁶. În anul 1922 a aplicat pentru postul de președinte al Sedriei orfanale a județului Bistrița-Năsăud, dar a

³¹ Idem, f. 5–63.

³² Idem, f. 13–14. Textul tăiat și parantezele rotunde sunt preluate din original.

³³ „Revista Bistriței”, IV, 1908, nr. 2–3, p. 1 apud Teodor Tanco, *Visul și viața lui Ioan Corbu*, p. 265.

³⁴ SJBANAN, CIVC, dosar 2 (I/2–3), f. 6.

³⁵ Idem, f. 21; Idem, dosar 2 (I/2–2), f. 40.

³⁶ Idem, dosar 2 (I/2–3), f. 24.

pierdut concursul³⁷. În luna aprilie 1923 este înregistrată ultima plată salarială ca asesor orfanal³⁸. La 6 februarie 1926 a depus jurământul ca șef al portăreilor la Tribunalul județean Bistrița-Năsăud³⁹. Nu cunoaștem data exactă a pensionării, probabil după 1930.

Din punct de vedere financiar, în 1901 și-a început cariera funcționărească având un salariu mic, de 600 Coroane anual și 120 Coroane indemnizație pentru locuință⁴⁰. În 1903 era remunerat cu 2000 Coroane anual și 400 Coroane indemnizație pentru locuință, sumă ce a continuat să crească odată cu vechimea în funcție⁴¹. În 1910 avea un salariu anual de 3200 Coroane și 600 Coroane indemnizație pentru locuință⁴². În 1917 primea anual 4000 de Coroane și tot 600 Coroane pentru locuință, bani cărora li se adăuga ajutorul de război. În martie 1919 primea, pe lângă salariu și banii de locuință, un ajutor de război anual de 2100 Coroane și *ajutor de scumpete* anual 2700 Coroane⁴³. Din luna octombrie 1919 salariul anual a crescut la 5600 lei (cca. 2800 Coroane), ajutor de război 3000 de lei și bani pentru locuință 960 lei⁴⁴. În 1920, fiind încadrat în clasa a VI-a de serviciu cu gradația 1 salariul i-a crescut la 7900 lei anual⁴⁵.

În 23 noiembrie 1922 a fost numit, prin decret regal, membru al Ordinului Coroana României în grad de ofițer⁴⁶.

În paralel cu activitatea birocratică ce îi asigura existența zilnică, I. Corbu s-a dedicat științei și artelor, în particular lucrărilor de popularizare a științei. A susținut conferințe populare și a publicat studii în revistele „Natura”, „Orion” și „Revista Bistriței”. Majoritatea subiectelor acopereau sistemul solar, dar a redactat și lucrări despre spațiul stelar⁴⁷. A îmbinat demersul științific cu cel doctrinar, folosind lucrările de popularizare pentru a disemina ideii socialiste, preluate chiar de presa românească a timpului: „cine poate înfrăți mai bine popoarele și propovădui ideea păcii, decât astronomia, punând pe om și Pământul în fața universului, arătându-i ce nemernic e, cât e de izolat fizicește de alte lumi în spațiu”⁴⁸. Cea mai importantă scriere a sa de popularizare rămâne *Ad Astra! Astronomie populară în icoane*⁴⁹.

³⁷ Idem, f. 14. Cităm din scrisoarea de aplicație: „Nu mă atrag cătuși de puțin titlurile, singurul meu scop și gând e să-mi ofer țării și oficiului serviciile mele, dacă țara și oficiul va avea lipsă de ele”.

³⁸ SJBAN, Fond Prefectura Județului Bistrița-Năsăud, Registru 182/1919, f. 93.

³⁹ SJBAN, CIVC, dosar 2 (I/2-2), f. 35; Idem, dosar 2 (I/2-3), f. 29.

⁴⁰ Idem, dosar 2 (I/2-3), f. 4.

⁴¹ Idem, dosar 2 (I/2-2), f. 15-22.

⁴² Idem, dosar 2 (I/2-3), f. 11.

⁴³ Idem, f. 22.

⁴⁴ Idem, dosar 2 (I/2-2), f. 23-30, 34-37.

⁴⁵ Idem, f. 40v.

⁴⁶ Idem, dosar 2 (I/2-3), f. 28.

⁴⁷ Elvira Botez, *Doi astronomi amatori: Gavril Todica și Ioan Corbu*, p. 372.

⁴⁸ Victor Anestin, *I. Corbu și „Ad Astra”*, „Gazeta Transilvaniei”, LXXV, 1912, nr. 137, p. 102 apud Elvira Botez, *Doi astronomi amatori: Gavril Todica și Ioan Corbu*, p. 372.

⁴⁹ Ioan Corbu, *Ad Astra! Astronomie populară în icoane. Cu mai multe figuri și ilustrațiuni în text*, Bistrița, Tipografia G. Matheiu, 1910. Digitizată aici: <http://cerculdestele.blogspot.ro/2014/09/ad-astra-si-noua-teorie-cosmogonica.html>, accesată la 16 iunie 2024.

A desfășurat și activitate de cercetare științifică și a publicat texte originale, mai cu seamă în domeniul astronomiei. Din 1907 a devenit membru al Société Astronomique de France, iar din 1908 al Societății astronomice române, ulterior membru în comitetul acesteia⁵⁰. În 1903 a apărut *Nouă teorie cosmogonică*, o lucrare ce a fost tradusă anul următor în limba germană, rezumată în revista de specialitate „Sirius” din Köln⁵¹, apoi republicată într-o formă extinsă în anul 1907⁵². Ipoteza centrală era aceea a capturării corpurilor cerești de dimensiuni mai mici de către un corp central și a avut o receptare bună atât în mediile științifice românești, cât și în străinătate. Câțiva ani mai târziu astronomul american Thomas Jefferson Jackson See a demonstrat acest lucru prin calcule matematice, unele lucrări fiind publicate chiar în Germania⁵³, ceea ce a provocat o reacție din parte lui I. Corbu, pentru acceptarea paternității sale asupra ipotezei și o oarecare dezbatere în mediile științifice europene⁵⁴.

Activitatea sa de cercetare originală s-a dezvoltat în perioada interbelică, în detrimentul celei de popularizare. Probabil motivat, posibil frustrat de semi-succesul teoriei capturii astrelor, I. Corbu a încercat să dezvolte explicații științifice ale rotației neuniforme a Soarelui, ale benzilor de pe planetele nesolide Jupiter și Saturn și ale unor fenomene meteorologice specifice Terrei (curenții marini, calmul, alizeele). Și-a publicat ipotezele în broșuri și studii de specialitate. O bibliografie a scrierilor sale științifice a fost recent oferită de E. Botez⁵⁵. Toate aceste demersuri au fost însoțite de corespondență cu jurnalele și cu personalitățile științifice ale timpului, precum și cu observatoarele astronomice de pe întregul mapamond. Mare parte a acestei corespondențe este păstrată în colecția sa personală, dar o primă analiză sumară arată că este vorba, într-un procent destul de ridicat, de expedierea unor manuscrise sau broșuri științifice din partea lui I. Corbu, urmată de confirmările de primire din partea diferitelor persoane, societăți sau instituții de cercetare⁵⁶. În această perioadă astronomul amator pare hotărât să se impună prin descoperirile și producția sa științifică și în acest sens perseverează în a-și disemina scrierile în țară și în străinătate.

Nu doar astronomia i-a stimulat interesul, ci a dezvoltat activități științifice și în domeniul limbii și literaturii. În 1925 a publicat o bogată colecție de folclor⁵⁷, iar

⁵⁰Elvira Botez, *Doi astronomi amatori: Gavril Todica și Ioan Corbu*, p. 372.

⁵¹*Ibidem*, p. 373.

⁵² Ioan Corbu, *Nouă teorie cosmogonică*, Bistrița, Edit. autorului, 1903; *Neue Theorie über die Bildung der Sternsysteme und den Bau des Universums*, Beszterce, B. dr. G. Matheiu, 1904; Idem, *Nouă teorie cosmogonică. Ediția a 2-a întregită*, Bistrița, Tipografia G. Matheiu, 1907, digitizată aici: <http://cerculdestele.blogspot.ro/2014/09/ad-astra-si-noua-teorie-cosmogonica.html>, accesată la 16 iunie 2024.

⁵³ Cf. Thomas Jefferson Jackson See, *Dynamical theory of the capture of satellites and of the division of nebulae under the secular action of a resting medium*, Kiel, s.n., 1909.

⁵⁴ Elvira Botez, *Doi astronomi amatori: Gavril Todica și Ioan Corbu*, p. 373–375.

⁵⁵ *Ibidem*, p. 365, 378–381.

⁵⁶ SJBAN, CIVC, dosar 3 (I/3).

⁵⁷ Ioan Corbu, *Doina, poezia populară lirică*, Bistrița, Tipografia Națională G. Matheiu, 1925.

în anul următor studiul *Elemente comune în poezia lui George Coșbuc și-n poezia populară*⁵⁸. La 4 iulie 1934 a definitivat redactarea unui Dicționar al limbii române, de peste 300 de file, rămas în manuscris⁵⁹. Notițele indică, după cum observă și T. Tanco, o apropiere de etimologismul ciparian⁶⁰, dar și preferințe pentru poezia lui Radu Gyr (*Zodiac, Cântec pentru moarte*)⁶¹ și chiar încercări poetice originale (*Flăcări nepotolite*)⁶².

Interesul pentru știință s-a manifestat și prin accederea în diverse societăți culturale și științifice. A fost membru al Astei, membru corespondent al secțiunii științifice din 1911⁶³, membru pe viață din 1912⁶⁴. În 1911 a luat parte la serbările semicentenare de la Blaj ale Asociațiunii, unde l-a cunoscut pe Ion Luca Caragiale, cu care a întreținut corespondență în scurtul răstimp rămas până la moartea acestuia. Caragiale, de altfel, avea mai mulți amici bistrițeni și năsăudeni, folosind fiecare schimb epistolar pentru a le transmite salutări⁶⁵. La 12 decembrie 1915 a devenit membru fondator al Societății pentru Fond de Teatru Român⁶⁶.

Implicarea sa în formele asociaționiste ca și componentă a societății civile i-a evidențiat latura evergetică. Fără familie și beneficiind de venituri decente⁶⁷, I. Corbu a sprijinit financiar, de-a lungul vieții, numeroase asociații și inițiative românești: Reuniunea femeilor române din Bistrița (membru fondator, 100 Coroane în 1914), Orfelinatul român greco-catolic din Blaj (1.000 Coroane în 1916), Societatea pentru ocrotirea orfanilor de război din Bistrița (membru donator, 2.000 Coroane în 1919), Societatea pentru ocrotirea alienaților și anormalilor montali (500 Coroane în 1920), Societatea Mormintele Eroilor (membru fondator, 500 lei/1.000 Coroane în 1920), internatul studenților români din Cluj (1.000 Coroane, ulterior 4.000 de lei), internatul din Bistrița (1.000 de lei), biserica din Zagra – (4.000 de lei între 1920-1925, o parte donații, o parte pentru clopote, o parte pentru mormântul părinților), pentru mormântul lui Șaguna (100 de lei), pentru Astra (200 lei)⁶⁸. Acestea sunt, probabil, doar o parte din donațiile făcute, cele mai consistente și pentru care s-au păstrat actele doveditoare. Sumele nu sunt mici, mai ales în perioada 1919–1920, chiar pentru un funcționar public necăsătorit și cu o

⁵⁸ Teodor Tanco, *Dicționar literar al județului Bistrița-Năsăud 1639–1997*, p. 111.

⁵⁹ SJBAN, CIVC, dosar 7 (II/7), f. 73–384.

⁶⁰ Idem, f. 10.

⁶¹ Idem, f. 3.

⁶² Idem, f. 5.

⁶³ Idem, dosar 2 (I/2–3), f. 13.

⁶⁴ Idem, dosar 2 (I/2–2), f. 31.

⁶⁵ Teodor Tanco, *Visul și viața lui Ioan Corbu*, p. 266; Mircea Prahase, Gavrilă Rus, Zagra. *O monografie posibilă*, p. 170–171.

⁶⁶ SJBAN, CIVC, dosar 2 (I/2–2), f. 32.

⁶⁷ Pe lângă salariu, obținea venituri și ca membru în Consiliul director al Băncii Poporale din Zagra și membru în Comitetul de supraveghere al Societății acționare de cărămidărie din Bistrița. Cf. „Anuarul Băncilor Române”, XV, 1914, p. 25, 211. După moartea părinților a păstrat locuința și terenurile agricole din Zagra, care de asemenea aduceau un venit anual.

⁶⁸ SJBAN, CIVC, dosar 2 (I/2–3), f. 47–48, 50–58, 60.

situație materială bună. O parte din bani proveneau, cu siguranță, din veniturile realizate de pe urma vânzării scrierilor sale, căci în 1934 librăria „Cosânzeana” din Cluj (piața Unirii), îi trimitea 525 lei proveniți din vânzarea a 5 exemplare din *Rotațiunea corpurilor nesolide* (40 lei/exemplar) și *Ad Astra* (65 lei/exemplar)⁶⁹.

Politica a reprezentat un domeniu de care I. Corbu nu s-a ferit, dar în care nici nu s-a implicat foarte puternic. În timpul crizei Partidului Național Român (PNR) din 1912, care a condus la încetarea apariției „Tribunei” de la Arad, I. Corbu s-a situat de partea conducerii PNR și împotriva tribuniștilor, în particular a lui Octavian C. Tăslăuanu⁷⁰. Nu întâmplător, Romulus Ciofleac îi solicită, într-o scrisoare din 13 martie 1912, contribuția la rubrica *Litere. Arte. Științe* a ziarului „Românul”⁷¹. Unul dintre pseudonimele sale jurnalistice era Stan Pășitul⁷².

În noiembrie și decembrie 1918 I. Corbu a fost implicat în acțiunile de *preluare a imperiului*, în Bistrița-Năsăud. A fost membru și casier al Senatului Național Român din comitatul Bistrița-Năsăud, iar în interiorul legitimației de membru și-a notat versurile cântecului *Treceți batalioane române Carpații*⁷³. La sfârșitul anului 1918 a publicat, împreună cu Emil A. Chiffa, periodicul „Glasul Vremei”, oficios al Consiliului Național Român din comitatul Bistrița-Năsăud⁷⁴. În paginile acestui ziar se păstrează și câteva texte literare naționalist-mobilizatoare semnate de către el⁷⁵. Implicarea în evenimentele anului 1918 nu i-a adus un avans deosebit în carieră, probabil și pentru că, exceptând mai sus menționatul concurs pentru poziția de director al Sedriei orfanale județene, nu pare să își fi dorit vreodată să ocupe poziții decizionale în aparatul administrativ.

După pensionare s-a stabilit la Cluj. Locuia pe strada Grigorescu nr. 16, probabil împreună cu fratele său, Victor⁷⁶. T. Tanco, cel mai competent biograf al său, consideră că acum I. Corbu „se disipează, în loc de o activitate constructivă și creatoare, în una de replică (cu firea lui controversată n-a trecut ușor prin viață, dar a trecut drept”⁷⁷. Parțial așa a și fost. Pe lângă creațiile științifice ale acestei perioade, cea mai notabilă moștenire publicistică a sa este reprezentată de revista personală „Revista enciclopedică”⁷⁸, o publicație cu un profil ce pendulează între ambiguu și eclectic, redactată integral de I. Corbu (fratele său, Victor, edita concomitent o revistă similară: „Sic Cogito”). În paginile acesteia autorul exprima, în general, opinii

⁶⁹ Idem, f. 62.

⁷⁰ Idem, f. 79.

⁷¹ Idem, f. 78.

⁷² Idem, f. 80–83.

⁷³ Idem, f. 49.

⁷⁴ Teodor Tanco, *Dicționar literar al județului Bistrița-Năsăud 1639–1997*, p. 110.

⁷⁵ Al. Matei, *Documente despre Marea Unire: „Glasul Vremei”, „Arhiva Someșană”, II, 1974, p. 97, 101–103.*

⁷⁶ SJBAN, CIVC, dosar 2 (I/2–2), f. 56–61.

⁷⁷ Teodor Tanco, *Visul și viața lui Ioan Corbu*, p. 266.

⁷⁸ Disponibilă integral on-line aici: <http://dspace.bcucuj.ro/handle/123456789/50744>, accesat la 16.6.2024.

referitoare la impactul în plan personal al unor chestiuni sociale. Există și cazuri, puține la număr, când subiectele abordate în „Revista enciclopedică” nu par a avea legătură directă cu viața cotidiană a redactorului și reflectă doar opiniile acestuia în chestiuni de interes general, precum culturalizarea maselor, electrificarea satelor, înzestrarea armatei și situația țărânimii⁷⁹. La dezvoltarea acestei atitudini polemice trebuie să fi contribuit și pierderea unor sume de bani depuse la banca „Aurora”, filiala Bistrița, ca urmare a legilor conversiunii (1932–1934)⁸⁰. Revista a continuat să apară și în refugiu, la Sibiu, până în 1942.

În toamna anului 1940 frații Corbu s-au refugiat la Sibiu, unde Victor a și murit⁸¹. Ioan a revenit la Cluj după 1944, trăind singur, în ultimul deceniu de viață, prefacerile unei lumi care nu mai era a sa. Noua democrație populară, ale cărei concepții științifice și sociale, în mod ironic, se pare că le împărtășea (sau le împărtășise) în mare măsură, i-a naționalizat locuința, i-a retras dreptul de pensie deoarece folosise munca salariată pe proprietățile părintești din Zagra, l-a declarat „chiabur”⁸² și, conform lui T. Tanco, a ajuns să locuiască „în beciul propriei case naționalizate”⁸³ (în unele corespondențe târzii adresa apare: str. Grigorescu, 22). A reprezentat probabil o consolare faptul că, la 27 ianuarie 1953, Filiala Cluj a Academiei Republicii Populare România, în virtutea activității sale științifice anterioare, i-a acordat statutul de colaborator extern al Observatorului astronomic și al Filialei, permițându-i-se să frecventeze biblioteca și să ia parte la lucrările Observatorului⁸⁴. Un apel al său către Marea Adunare Națională a R.P.R., vizând dreptul la pensie și reconsiderarea statutului de „chiabur” a fost respins în 25 mai 1954. Câteva săptămâni mai târziu, la 5 iulie 1954, Ion Corbu a murit în satul său natal, Zagra, și a fost înmormântat în cimitirul comunal.

Concluzii

Prin întreaga sa viață și activitate, I. Corbu reprezintă unul dintre cele mai vizibile exemple ale implicării sociale, politice și culturale a micii burghezii românești din Transilvania în proiectul de construcție a națiunii, apoi a statului național, în mare parte prin intermediul formelor asociaționiste ale societății civile. Mica burghezie românească, deși analizată sporadic în unele studii⁸⁵, a rămas, până astăzi, unul dintre cele mai puțin cercetate straturi ale societății românești din Regatul Ungariei, în ciuda

⁷⁹ Teodor Tanco, *Visul și viața lui Ioan Corbu*, p. 267.

⁸⁰ Idem, dosar 2 (I/2–3), f. 31–32.

⁸¹ Mircea Prahase, Gavrilă Rus, *Zagra. O monografie posibilă*, p. 172–173.

⁸² SJBAN, CIVC, dosar 4 (I/4), f. 86.

⁸³ Teodor Tanco, *Dicționar literar al județului Bistrița-Năsăud 1639–1997*, p. 110.

⁸⁴ SJBAN, CIVC, dosar 4 (I/4), f. 85.

⁸⁵ Simion Retegan, *Dieta românească a Transilvaniei*, Cluj-Napoca, Edit. Dacia, 1979, p. 11–33; Ábrahám Barna, *Az erdélyi románság polgárosodása a 19. század második felében*, Csikszereda, Pro-Print Könyvkiadó, 2004.

faptului că la cumpăna secolelor al XIX-lea și al XX-lea constituia baza societății civile românești. Viața lui I. Corbu este exemplificatoare pentru evoluțiile din interiorul acestui segment social înainte și după 1918.

Este adevărat, activitățile și implicarea sa au depășit în intensitate, rezultate și vizibilitate media specifică eșalonului socio-profesional pe care îl reprezintă, dar tocmai prin evidențierea cazurilor excepționale (I. Corbu nu este singurul, dar este printre puținii care a lăsat o arhivă bine utilată documentar) sperăm să atragem atenția asupra necesității studierii ansamblului. Este la fel de adevărat că, prin concepțiile sale politico-sociale de stânga, I. Corbu face notă discordantă cu majoritatea contemporanilor și conaționaliilor săi, însă pe de o parte mișcarea socialistă a fost o prezență de netăgăduit în sfera opțiunilor politice ale românilor din Ungaria timpului, pe de altă parte opțiunea sa naționalistă rămâne incontestabilă. Prin activitatea din perioada procesului memorandumului, prin implicarea în dezvoltarea societății civile românești și, evident, prin rolul jucat în evenimentele de la sfârșitul anului 1918, prin interesul din perioada interbelică pentru românii din Banatul sârbesc⁸⁶, I. Corbu a confirmat concepțiile ce se desprind din textele sale ideologice: sentimentul unității naționale, în viziunea sa, era produsul firesc al condițiilor istorice și al fondului cultural comun, indiferent de structurile statale în care își desfășurau existența părțile aceluiasi corp etnic (o perspectivă apropiată de cea a lui Ioan. Slavici), dar la nivelul imediat următor, acest sentiment național era o simplă caracteristică a unei etape istorice care urma să fie depășită odată instaurată societatea socialistă.

Un al doilea motiv, pe care l-am iterat și în studii anterioare, ține de necesitatea depășirii acelor clișee istoriografice din cauza cărora funcționăria transilvăneană în general (și cea românească în particular) din perioada dualistă a rămas complet ignorată, pe fondul asocierii sale cu statul pe care îl servea – deși funcționăria comitatensă activa înainte de toate în serviciul instituțiilor și populației locale. I. Corbu, atât cât documentele lasă să se vadă, a fost funcționar cinstit și fidel Regatului Ungariei până la *preluarea imperiului*, apoi la fel de cinstit și de fidel Regatului României până la pensionare. Nu s-a implicat aproape deloc în politică, dar aceasta nu l-a împiedicat să se manifeste ca student, în anii Memorandumului, sau să aibă parti-pris-uri politice, discret manifestate, în perioada crizelor PNR dintre 1910–1914.

La fel ca și opțiunile politice, și relația sa cu divinitatea pare să fi avut un parcurs sinuos. Ideile socialiste, manuscrisul anti-religios databil cel mai probabil în anii studenției, alături de contextul preocupărilor sale științifice pot indica o concepție la limita ateismului, mai ales în prima jumătate a vieții. Cu toate acestea, I. Corbu nu a neglijat biserica în calitatea ei de instituție socială, dovadă stând constantele donații făcute în perioada războiului și în anii 1920.

Cea mai mare parte a energiilor sale a fost consumată pe teren științific, dar ponderea motivațiilor rămâne greu decelabilă și pare să fi cunoscut metamorfoze de-a

⁸⁶ SJBAN, CIVC, dosar 7 (II/7), f. 6.

lungul timpului. Inițial, aplecarea dezinteresată – motivată pur epistemic – către știință și dorința de a contribui la progresul general al cunoașterii i-au impulsionat activitatea de cercetător amator. Mai târziu, după relativul succes al *Noii teorii cosmogonice*, dar și după deziluzia pierderii priorității în fața unui savant de cabinet, a încolțit speranța de a se impune posterității prin noi descoperiri, cu corolarul ei: diseminarea frenetică a textelor, fie ele științifice, de popularizare sau doar eseistice. Indiferent de formele de manifestare însă, știința a rămas, cu siguranță, singura mare dragoste a vieții sale și singurul izvor de fericire, chiar și în ultimii ani de viață, atunci când pierduse aproape totul.